

วารสารราชบัณฑิตยสถาน
ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๒ เม.ย.-มิ.ย. ๒๕๕๖

แม่-กำเนิดนวนิยายสังคมนิยมแนวสังคมนิยม

สัจชัย สุวังบุตร^๑

บทคัดย่อ

“แม่” เป็นนวนิยายสังคมนิยมที่ประพันธ์โดยมักซิม กอร์กี (Maxim Gorky) นักเขียนชาวรัสเซีย ใน ค.ศ. ๑๙๐๖ ว่าด้วยการเคลื่อนไหวของชนชั้นกรรมาชีพในรัสเซียช่วงก่อนการปฏิวัติซึ่งเน้นบทบาทของผู้หญิงคนงานที่เข้าร่วมในการต่อสู้ในช่วงสลับของการปฏิวัติรัสเซีย ค.ศ. ๑๙๐๕ นวนิยายมีพื้นฐานจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในการเดินขบวนของกรรมกรในวันแรงงานที่ซอร์โมโว และการพิจารณาคดีผู้เข้าร่วมการชุมนุมหลังจากนั้น “แม่” เป็นจุดเปลี่ยนของประวัติศาสตร์วรรณกรรมรัสเซีย และเป็นการเริ่มต้นกำเนิดนวนิยายสังคมนิยมแนวสังคมนิยม เนื่องจากสะท้อนเรื่องราวของแม่ที่ก้าวเดินตามบุตรชายสู่เส้นทางสังคมนิยมและร่วมสร้างสังคมนิยมแบบสังคมนิยม นวนิยายถ่ายทอดเป็นภาษายุโรปต่าง ๆ รวมทั้งภาษาไทยด้วย และดัดแปลงสร้างเป็นภาพยนตร์หลายครั้ง “แม่” ได้ชื่อว่าเป็นวรรณกรรมคลาสสิกโลกเรื่องหนึ่งและเป็นงานชิ้นเยี่ยมว่าด้วยการโฆษณาชวนเชื่อสังคมนิยม

คำสำคัญ: นวนิยายสังคมนิยมแนวสังคมนิยม, มักซิม กอร์กี, สังคมนิยม

ก่อนหน้าการลุกฮือขึ้นสู้ในกรุงมอสโกและการปราศัยของสภาโซเวียตแห่งเซนต์ปีเตอส์เบิร์กเมื่อต้นเดือนธันวาคม ค.ศ. ๑๙๐๕ ในเดือนพฤศจิกายนปีเดียวกัน เลนินผู้นำพรรคบอลเชวิค (Bolshevik Party) ได้เสนอแนวความคิดว่าด้วยสิ่งพิมพ์ของพรรคและพันธะหน้าที่ของนักเขียนในงานนิพนธ์การเมืองเรื่อง *Party Organization and Party Literature* งานนิพนธ์ดังกล่าวได้นำไปสู่การโต้แย้งแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวางในกลุ่มปัญญาชนและนักวิจารณ์วรรณกรรมในเวลาต่อมา ปัญญาชนและนักวิจารณ์จำนวนไม่น้อยเห็นว่าคำว่า “วรรณกรรม (Literature)” ที่เลนินอ้างถึงไม่มีความเกี่ยวพันใด ๆ กับงานประพันธ์หรืองานวรรณกรรมที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง แต่มี

^๑ ภาควิชาอักษรศาสตร์และการเมือง

ความหมายเฉพาะถึงงานเขียนทั่วไปประเภทหนังสือพิมพ์ วารสาร บทความ ทฤษฎีการเมือง และสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ของพรรคเท่านั้น นักเขียนจึงไม่จำเป็นต้องยึดแนวความคิดของเลนินในงานนิพนธ์เรื่องนี้เป็นหลักการพื้นฐานของแนวทางการสร้างงานศิลปะวรรณกรรม^๖ อย่างไรก็ตาม แนวความคิดของเลนินที่ว่า “วรรณกรรมไม่อาจนำมาใช้ได้โดยเอกเทศโดยไม่ขึ้นต่อกิจกรรมร่วมกันของชนชั้นกรรมาชีพ นักเขียนที่ไม่สังกัดฝ่ายจงพินาต! ยอดมนุษย์ทางวรรณกรรมจงพินาต! วรรณกรรมต้องกลายเป็นส่วนหนึ่งของภารกิจร่วมกันของชนชั้นกรรมาชีพ เป็น ‘ฟันเฟืองและตะปูควง’ ในเครื่องจักรกลสังคมนิยมประชาธิปไตยที่ยิ่งใหญ่อันเดียวกันซึ่งเดินเครื่องโดยกองหน้าที่มีจิตสำนึกทางการเมืองทั้งหมดของชนชั้นกรรมาชีพทั้งชนชั้น วรรณกรรมต้องกลายเป็นส่วนประกอบของการดำเนินงานของพรรคแรงงานสังคมนิยมประชาธิปไตยรัสเซียที่มีการจัดตั้ง การวางแผน และการบูรณาการ...” ก็นับเป็นรากเหง้าและต้นกำเนิดของวรรณกรรมแนวทางการพรรคหรือวรรณกรรม “สังคมนิยมแนวสังคมนิยม (Socialist Realism)” ได้

ในช่วง ๓ ทศวรรษต่อมา ในการเปิดประชุมใหญ่ครั้งแรกของสหภาพนักเขียนโซเวียตที่กรุงมอสโก ค.ศ. ๑๙๓๔ อันเดรย์ จาดานอฟ (Andrei Zhdanov) นักทฤษฎีพรรคคนสำคัญและสมาชิกโปลิตบูโรที่โจเซฟ สตาลิน (Joseph Stalin) ผู้นำสหภาพโซเวียตไว้วางใจมากที่สุดซึ่งเป็นองค์ปาฐกได้อำงานนิพนธ์ *Party Organization and Party Literature* (ค.ศ. ๑๙๐๕) เป็นหลักการและแนวทางทั่วไปของการสร้างงานศิลปะและวรรณกรรมแนวสังคมนิยม จาดานอฟเน้นว่าวรรณกรรมต้องขึ้นต่องานการเมืองและเป็นส่วนหนึ่งของภารกิจปฏิวัติ รวมทั้งเป็นอาวุธในการต่อสู้ทำสงครามทางชนชั้น งานศิลปะและวรรณกรรมโซเวียตมีบทบาทที่กำหนดไว้อย่างชัดเจนทางประวัติศาสตร์ กล่าวคือ งานศิลปะและวรรณกรรมต้องรับใช้และตอบสนองแนวนโยบายทางการเมืองของพรรคคอมมิวนิสต์โซเวียตและต้องขึ้นต่อภาระหน้าที่ของงานปฏิวัติตามที่พรรคได้กำหนดไว้ แนวความคิดของจาดานอฟดังกล่าวจึงเป็นที่มาของการกำหนดหลักนโยบายทางวรรณกรรมแห่งพรรคหรือสังคมนิยมแนวสังคมนิยมทางศิลปะและวรรณกรรม ในการประชุมใหญ่สหภาพนักเขียนโซเวียตครั้งแรกนี้ งานประพันธ์ของมักซิม กอร์กี้ นักเขียนเรื่องนามหลายเรื่องได้รับการยกย่องให้เป็นแบบอย่างของวรรณกรรมแนวทางการพรรคโดยเฉพาะนวนิยายเรื่อง *MOTHER (แม่)*^๗ ถือเป็นงานประพันธ์บุกเบิกเรื่องแรกของวรรณกรรมสังคมนิยมแนวสังคมนิยม นวนิยายเรื่องนี้ไม่เพียงสะท้อนภาพสังคมใหม่

^๖ D.S. Mirsky, *A History of Russian Literature*. (New York: Vintage Books, 1958), 218.

^๗ ดูฉบับแปลภาษาไทย, มักซิม กอร์กี้, *แม่* แปลโดย จิตร ภูมิศักดิ์ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, ๒๕๓๐).

วารสารราชบัณฑิตยสถาน

ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๒ เม.ย.-มิ.ย. ๒๕๕๖

สัญญา สุวังบุตร

๒๒๗

ที่กำลังก่อตัวขึ้นภายใต้การนำของพรรคปฏิวัติเท่านั้น แต่ยังชี้ให้เห็นบทบาทของชนชั้นคนงานทางประวัติศาสตร์ในการต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมและสร้างโลกใหม่ ตลอดจนชี้แนะพันธะหน้าที่ของนักเขียนในการสร้างสรรค์งานประพันธ์เพื่อการปฏิวัติและเพื่อตอบสนองแนวนโยบายพรรคอีกด้วย “แม่” จึงเป็นต้นแบบที่ดีเด่นของนวนิยายสังคมนิยม และมักซิม กอร์กี ผู้ประพันธ์ก็ได้รับยกย่องให้เป็นบิดาแห่งวรรณกรรมสังคมนิยมแนวสังคมนิยมด้วย

ความเป็นมาของ “แม่”

กอร์กีเขียนนวนิยายเรื่อง “แม่” ระหว่างครึ่งหลังของ ค.ศ. ๑๙๐๖ ถึงต้น ค.ศ. ๑๙๐๗ ในขณะที่ลี้ภัยอยู่ในนครนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา และฉบับแปลภาษาอังกฤษเผยแพร่เป็นตอน ๆ ในนิตยสารก่อนจะนำมารวมพิมพ์เป็นรูปเล่มในเดือนเมษายน ค.ศ. ๑๙๐๗ ฉบับภาษารัสเซียพิมพ์เผยแพร่ในนิตยสารวรรณกรรม Znanie ระหว่าง ค.ศ. ๑๙๐๗-๑๙๐๘ แต่ต้นฉบับโดยเฉพาะภาค ๒ ของหนังสือถูกทางการเซนเซอร์จนแทบไม่เหลือเค้าเดิม และต่อมานิตยสาร Znanie ก็ถูกสั่งปิด ทั้งหน่วยเซนเซอร์ประกาศให้ดำเนินคดีกับผู้ประพันธ์เพื่อพิจารณาโทษด้วย เลนินมีโอกาสอ่าน “แม่” ในปลาย ค.ศ. ๑๙๐๖ และความประทับใจที่ได้รับจากหนังสือทำให้เขาเชิญกอร์กีให้เข้าร่วมการประชุมใหญ่ผู้แทนพรรคแรงงานสังคมนิยมประชาธิปไตยรัสเซียครั้งที่ ๕ ที่กรุงลอนดอนใน ค.ศ. ๑๙๐๗^๔ เลนินให้ความเห็นว่า “แม่”

^๔ พรรคแรงงานสังคมนิยมประชาธิปไตยรัสเซียก่อตัวขึ้นใน ค.ศ. ๑๘๙๘ เมื่อผู้นำองค์กรปฏิวัติแนวทางลัทธิมากซ์กลุ่มต่าง ๆ เห็นชอบที่จะรวมองค์การปฏิวัติลัทธิมากซ์ที่กระจัดกระจายทั่วรัสเซียตั้งเป็นพรรคขึ้น และมีการจัดประชุมใหญ่ครั้งแรกของผู้แทนองค์กรลัทธิมาร์กซิสต์ที่สำคัญ ๙ องค์กรที่กรุงมินสค์ (Minsk) ระหว่างวันที่ ๑-๓ มีนาคม ค.ศ. ๑๘๙๘ ที่ประชุมมีมติให้ใช้ชื่อ พรรคแรงงานสังคมนิยมประชาธิปไตยรัสเซียและเห็นชอบในหลักการที่จะจัดทำหนังสือการเมืองเพื่อเผยแพร่ในหมู่กรรมกร แต่ระหว่างที่กำลังประชุมตั้งคณะกรรมการกลางพรรค ตำรวจก็บุกเข้าปราบและจับกุมสมาชิกส่วนใหญ่ได้ การประชุมครั้งนี้จึงยังตั้งพรรคไม่สำเร็จเพราะยังไม่มีกำหนดหลักนโยบายและระเบียบการพรรค ในต้นทศวรรษ ๑๙๐๐ เลนินผู้นำคนสำคัญของกลุ่มลัทธิมากซ์นอกประเทศได้เสนอแนวความคิดการจัดตั้งพรรคขึ้นอีกครั้ง และใน ค.ศ. ๑๙๐๓ มีการจัดประชุมใหญ่ครั้งที่ ๒ ของผู้แทนองค์กรปฏิวัติและองค์กรลัทธิมากซ์ต่าง ๆ ที่กรุงบรัสเซลส์ และกรุงลอนดอน ตามลำดับ ในการประชุมครั้งนี้มีการผ่านหลักนโยบายและระเบียบพรรค ตลอดจนตั้งองค์การนำของศูนย์กลางพรรคแรงงานสังคมนิยมประชาธิปไตยรัสเซียได้สำเร็จ อย่างไรก็ตาม ปัญหาความขัดแย้งทางความคิดเรื่องคุณสมบัติของสมาชิกและการรับสมาชิก ทำให้พรรคแรงงานสังคมนิยมประชาธิปไตยรัสเซียแตกออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มบอลเชวิคและกลุ่มเมนเชวิค อย่างไรก็ตาม ในการประชุมใหญ่ครั้งที่ ๒ ที่กรุงปราก สาธารณรัฐเช็ก เดือนมกราคม ค.ศ. ๑๙๑๒ ที่ประชุมมีมติให้ขับเมนเชวิคออกจากพรรค และกลุ่มบอลเชวิคโดยการนำของเลนินประกาศตนเป็นผู้แทนของพรรคแรงงานสังคมนิยมประชาธิปไตยรัสเซียอย่างเป็นทางการ หลังการปฏิวัติเดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๙๑๗ เลนินได้เปลี่ยนชื่อพรรคใหม่เป็น พรรคแรงงานสังคมนิยมประชาธิปไตยรัสเซีย (บอลเชวิค) และต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น พรรคคอมมิวนิสต์สหภาพโซเวียต

เป็นงานเขียนที่เอื้อประโยชน์ต่อการปฏิบัติและเป็นหนังสือที่เหมาะสมกับยุคสมัย ตลอดจนเป็นหนังสือที่อธิบายประเด็นว่าด้วย “วรรณกรรมพรรค” ในงานนิพนธ์ *Party Organization and Party Literature* ในเชิงรูปธรรมได้อย่างชัดเจน นวนิยายเรื่อง “แม่” จึงเป็นการประกาศศักราชใหม่ของวรรณกรรมรัสเซีย ซึ่งถือเป็นจุดหักเหที่สำคัญของพัฒนาการความเปลี่ยนแปลงในประวัติศาสตร์วรรณกรรม นักวิจารณ์จำนวนไม่น้อยกล่าวว่า การปรากฏตัวของ “แม่” ในบรรณพิภพมีนัยถึงเงาตะมึนแห่งความตายได้เริ่มทาบทับสังคมเก่าและแผ่ขยายเข้าครอบคลุมวรรณกรรมแห่งอดีตวรรณกรรมแห่งอนาคต (สังคมนิยม) กำลังเริ่มก่อตัวขึ้นในช่วงเวลาไล่เลี่ยกันกับการก้าวขึ้นมา มีบทบาททางการเมืองและประวัติศาสตร์ของชนชั้นคนงาน ต่อมาเมื่อพรรคบอลเชวิคสามารถยึดอำนาจทางการเมืองได้ในการปฏิวัติเดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๙๑๗ นวนิยายเรื่อง “แม่” ก็ได้รับการจัดพิมพ์เผยแพร่เป็นจำนวนกว่าล้านเล่ม

ในฐานะนักเขียนพจนานุกรมผู้เดินทางเร่ร่อนด้วยเท้าเปล่าไปทั่วผืนแผ่นดินรัสเซีย กอร์คิได้ผ่านพบความทุกข์ยากแร้นแค้นและคุ้นเคยกับชีวิตอันขมขื่นของสามัญชนผู้ยากไร้จำนวนนับไม่ถ้วน ช่วงเวลาแห่งการมีชีวิตเร่ร่อนดังกล่าวถือเป็นช่วงแห่งการสร้างสรรค์งานเขียนที่ดีที่สุดของกอร์คิ ตัวละครส่วนใหญ่ของกอร์คิมักจะเป็นผู้คนที่มาจากชนชั้นกันบ้างส่วนต่าง ๆ ของสังคมโดยเฉพาะผู้ใช้แรงงานที่คาร์ล มากซ์ (Karl Marx) นักสังคมนิยมเรื่องนามเรียกว่าเป็นกรรมมาชีพชั้นสวะ กอร์คิชี้ให้เห็นว่าแม่พวกเขาเหล่านี้จะมีชีวิตท่ามกลางความมืดมนและเลวร้ายแต่ผู้คนที่ดังกล่าวก็ยังมีศักดิ์ศรีของความเป็นคนและมีความหวังในชีวิต งานประพันธ์ของกอร์คิจึงมีจุดมุ่งหมายจะปลุกกระตมความคิดของผู้อ่านให้ตระหนักถึงความจริงที่ดำรงอยู่ในสังคมและเสริมการรับรู้ใหม่ ๆ เป็นต้นว่า ในส่วนของปัญญาชนปฏิวัติผู้ปรารถนาจะทำลายแอกอันกดขี่ของระบบซาร์ กอร์คิชี้ให้เห็นภาพจิตวิญญานที่แกร่งกล้าของประชาชนผู้ไม่มีอะไรจะสูญเสีย แบบอย่างความกล้าหาญ และการยืนหยัดต่อสู้ในจิตวิญญานของผู้ทุกข์ยากคือพลังและแรงบันดาลใจที่จะผลักดันปัญญาชนปฏิวัติให้กล้าต่อสู้และก้าวเดินไปเบื้องหน้า ส่วนชนชั้นที่กดขี่นั้น กอร์คิได้เตือนพวกเขาให้ตระหนักว่าไม่ไกลจากสังคมนานทรูหร่าที่พวกเขาสังกัด ครั้งหนึ่งยังคงมีชีวิตที่เคยเป็นมนุษย์อาศัยเบียดเสียดกันอยู่เป็นกลุ่ม ๆ และคนเหล่านี้ยังเพียงหลับไหลกันอยู่ แต่เมื่อผู้คนที่เหล่านี้ได้ตื่นขึ้น การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่จะต้องเกิดขึ้น ส่วนมวลชนผู้ทุกข์ยากทั้งหมด กอร์คิได้จุดคบไฟแห่งความคิดและสร้าง的希望ให้พวกเขาเพื่อยืนหยัดต่อสู้ในการจะมีชีวิตเยี่ยงมนุษย์อีกครั้งหนึ่ง

ท่ามกลางกระแสธารการปฏิวัติที่กำลังไหลบ่าท่วมแผ่นดินรัสเซียและบนเส้นทางแห่งการเปลี่ยนแปลงที่กำลังก่อตัวขึ้นในสังคมนานทรูหร่า ค.ศ. ๑๙๐๐ กอร์คิได้เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการเคลื่อนไหวปฏิวัติของมวลชนคนงานใน ค.ศ. ๑๙๐๕ การร่วมต่อสู้เคียงบ่าเคียงไหล่กับ

วารสารราชบัณฑิตยสถาน
ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๒ เม.ย.-มิ.ย. ๒๕๕๖

สัญญา สุวังบุตร

๒๒๙

ชนชั้นคนงานและการได้เห็นพลังและบทบาทของพรรคแรงงานสังคมนิยมประชาธิปไตยรัสเซียในการเคลื่อนไหวปฏิวัติ ค.ศ. ๑๙๐๕ ดังกล่าว จึงเป็นที่มาของนวนิยายการเมืองเรื่อง “แม่” และเป็นจุดกำเนิดของวรรณกรรมแนวทางพรรคหรือวรรณกรรมสังคมนิยม เนื้อหาของนวนิยายที่สอดคล้องกับแนวคิดทางการเมืองของเลนินทำให้ “แม่” เป็นเสมือนนวนิยายของสังคมนิยมที่ชี้แนวทางแห่งอนาคต เปิดโปงและโจมตีความโสมมอันเลวร้ายของสังคมเก่า ตลอดจนบันทึกเรื่องราวของการความก้าวหน้าทางประวัติศาสตร์ที่ว่าด้วยการเคลื่อนไหวต่อสู้ของประชาชน *เปลาเกยา วลาซอฟ* หรือ “แม่” ตัวเอกของเรื่องมีชีวิตใหม่ที่ก่อเกิดจากซากความโศโครกเลวทรามของสังคมเก่า การต่อสู้ของนางเป็นการต่อสู้เพื่ออนาคต (สังคมนิยม) และชีวิตใหม่ที่ดีกว่าของชนชั้นคนงานทุกอย่างก้าวบนเส้นทางต่อสู้ นางยืนหยัดและมีความมองอาจกล้าหาญ ทั้งตระหนักถึงภาระหน้าที่และบทบาทที่นางมีอยู่ในการต่อสู้ทำลายโลกเก่า

ในสังคมเก่าก่อนการปฏิวัติ ค.ศ. ๑๙๐๕ กอร์กีเคยกล่าวว่าสาระหลักของงานวรรณกรรมคือเรื่องราวการต่อสู้ของปัจเจกบุคคลผู้ติดบ่วงค้ำแห่งชีวิตและส่วนใหญ่มีสภาพเป็นเศษขยะของสังคม แต่ละคนพยายามค้นหาบทบาทและสถานภาพของตนในสังคม ความล้มเหลวในการแสวงหาทำให้พวกเขาต่างจบชีวิตลงอย่างไร้ค่าและทุกข์ทรมาน แต่บนเส้นทางปฏิวัติสังคมนิยมนี้ ทุกคนต่างมีจุดมุ่งหมายของชีวิตและมีบทบาทและพันธะหน้าที่เพื่อสร้างสังคมแห่งความเสมอภาคที่ปราศจากชนชั้น ทัศนคติของกอร์กีดังกล่าวจึงมีส่วนทำให้เปลาเกยา วลาซอฟ กลายเป็นผู้แทนของคนรุ่นใหม่ซึ่งมุ่งมั่นจะสร้างสังคมแห่งความเสมอภาคและต้องการทำลายแอกแห่งการกดขี่ระหว่างมนุษย์ เปลาเกยาจึงเป็นบรรพชนของตัวละครคลาสสิกแห่งวรรณกรรมโซเวียตอีกนับไม่ถ้วนในเวลาต่อมา เช่น ปาเวล คอร์ชากินของนิโกลอ ออสโตรอฟสกี (Nikolai Ostrovsky, ค.ศ. ๑๙๐๔-๑๙๓๖) ใน *How The Steel Was Tempered*^๔ โคจูล์ของอะเล็กซานเดอร์ เซราฟิมอวิช (Alexander Serafimovich, ค.ศ. ๑๘๖๓-๑๙๔๓) ใน *The Iron Flood*^๕ หรือตัวเอกของอะเล็กซานเดอร์ ฟาเดเยฟ (Alexander Fadeyev, ค.ศ. ๑๙๐๑-๑๙๕๖) ใน *The Young Guard* และในงานวรรณกรรมสังคมนิยมแนวสังคมนิยมเล่มอื่น ๆ ของโซเวียตอีกหลายเรื่อง

^๔ ดู ฉบับแปลภาษาไทย, นิโกลอ ออสโตรอฟสกี, *แบ้หลอมวีรชน* แปลโดย เทิด ประชาธรรม (นามแฝง) (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ต้นมะขาม, ๒๕๒๑).

^๕ ดู สัญญา สุวังบุตร “เซราฟิมอวิชกับธารเหล็ก : ประวัติศาสตร์มวลชนจากวรรณกรรม” *อักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, ๕ : ๒ (๒๕๒๕) : ๑๐๔-๑๑๒.

กอร์คีเขียนนวนิยายเรื่อง “แม่” จากข้อเท็จจริงของเหตุการณ์การเดินทางของกรรมกรรัสเซีย ในวันแรงงาน ค.ศ. ๑๙๐๒ และการเคลื่อนไหวต่อสู้ขององค์การจัดตั้งพรรคแรงงานสังคมนิยมประชาธิปไตย รัสเซียที่ซอร์โมโว (Sormovo) รวมถึงการพิจารณาคดีสมาชิกพรรคภายหลังการเดินทางถูกปราบตัวเอกของเรื่องจำลองจากชีวิตจริงของปยอร์ด ซาโลมอฟ กรรมกรหนุ่มและแม่ของเขาผู้เข้าร่วมในการต่อสู้ ค.ศ. ๑๙๐๒ ปยอร์ด ซาโลมอฟ เป็นผู้เดินทางขบวนกรรมกรในวันแรงงาน เขาถูกทำร้าย จับกุม และถูกตัดสินจำคุกเป็นเวลานาน ต่อมาแม่ของเขาทำงานในองค์การจัดตั้งและปลอมตัวเป็นผู้แสวงบุญ เผยแพร่เอกสารและสิ่งพิมพ์พรรคไปทั่ว ทั้งปยอร์ดและแม่ในเวลาต่อมาต่างรอดชีวิตจนได้เห็นชัยชนะของการปฏิวัติเดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๙๑๗ กอร์คีเริ่มเรื่องราวของ “แม่” ด้วยการบรรยายสภาพชีวิต เขตอุตสาหกรรมซอร์โมโวผ่านทางครอบครัวเปลาเกยา วลาซอพ แม่ผู้ซึ่งเป็นตัวละครเอก ชีวิตของนางตกอยู่ใต้แอกการกดขี่ของครอบครัว สังคม และจารีตประเพณี ทั้งต้องหวาดผวาสามีขึ้นมาที่จะทำร้ายทุบตีนางตลอดเวลา แม่เปลาเกยาต้องทำงานหนักเพื่อครอบครัวแต่การที่ปาเวลบุตรชาย มีจิตสำนึกทางการเมืองและสังกัดในพรรคปฏิวัติ ชีวิตของนางจึงเริ่มเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป นางเริ่มเป็นกบฏต่อตนเองและระบบสังคม และต่อมาก็มีส่วนร่วมเคลื่อนไหวต่อสู้ทางการเมือง แม้หนังสือจะจบลงด้วยความพ่ายแพ้ของคนงานและการปฏิวัติแต่ผู้อ่านจำนวนไม่น้อยก็ตระหนักว่า ชัยชนะของการปฏิวัติในขั้นสุดท้ายจะต้องเกิดขึ้นอีกครั้งในวันข้างหน้าอย่างแน่นอน

แนวความคิดหลักของ “แม่”

สาระหลักของ “แม่” อยู่ที่การเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกของปัจเจกชนผู้เหวี่ยงโชคชะตา ของตนเองเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกระแสการเปลี่ยนแปลงการต่อสู้ของประชาชนและวิวัฒนาการอันอาจหาญของการต่อสู้ทางการเมือง พัฒนาการความเปลี่ยนแปลงของ “แม่” เป็นแนวความคิดหลักเรื่องแรก ส่วนการต่อสู้ทางการเมืองของปาเวลบุตรชายเป็นแนวความคิดหลักเรื่องที่ ๒ แม้แนวความคิดทั้ง ๒ เรื่อง จะเกี่ยวโยงและมีผลกระทบต่อกันแต่เรื่องราวของปาเวลก็มีบทบาทเป็นด้านหลัก เนื่องจากเขาเป็นผู้ที่ทำให้ชีวิตอันไร้ค่าของแม่ก้าวสู่ความมีศักดิ์ศรีและเต็มไปด้วยจุดมุ่งหมาย ความสัมพันธ์ระหว่าง ปาเวลกับแม่ที่กอร์คีถ่ายทอดได้อย่างงดงามและสมจริงจึงสร้างความประทับใจให้แก่ผู้อ่านและทำให้ ภาพลักษณ์ของปาเวลโดดเด่นขึ้น ผู้อ่านจำนวนมากต่างยอมรับบทบาทและสถานภาพทางการเมือง ของปาเวลโดยปราศจากความรู้สึกเคลือบแฝงและโดยไม่รู้ตัว ทศนคติและการกระทำที่มีเป้าหมายทางการเมืองซึ่งปาเวลแสดงออกได้ซึมซับเข้าไปในความรู้สึกนึกคิดของผู้อ่าน โดยทางอ้อมผู้อ่าน จึงถูกโน้มน้าวให้เริ่มยอมรับแนวทางการเมืองที่ปาเวลชี้แนะ ปาเวลเป็นนักต่อสู้ทางการเมืองซึ่ง

วารสารราชบัณฑิตยสถาน

ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๒ เม.ย.-มิ.ย. ๒๕๕๖

สัจชัย สุวังบุตร

๒๓๑

ตระหนักว่าเขาจะต้องทำอะไรและด้วยจุดมุ่งหมายอย่างไร จิตสำนึกทางการเมืองของเขาเกิดจากความเป็จริงที่ขมขื่นแห่งชีวิตคนงานและการค้นพบสังคมนิยมในหนังสือการเมือง ความใฝ่ฝันถึงสังคมใหม่และศรัทธาความเชื่อมั่นในอุดมการณ์ปฏิวัติได้ผลักดันให้เขามุ่งก้าวไปข้างหน้าและพร้อมพลีชีวิตเพื่อทำลายแอกอันกดขี่ของสังคมเก่า การปฏิวัติและการดำเนินการทุกกรณีของปาเวลในสถานะเงื่อนไขต่าง ๆ ล้วนมีเป้าหมายที่ขึ้นอยู่กับผลได้ผลเสียทางการเมือง ไม่ว่าจะรูปแบบอย่างแห่งการเคลื่อนไหวต่อสู้ทางการเมือง การชี้นำมวลชน หรือการจะยกระดับจิตสำนึกและการรับรู้ทางการเมืองของมวลชน เป็นต้น เมื่อผู้เป็นแม่ขอร้องเขาไม่ให้ถือธงในวันเมย์เดย์เนื่องจากเกรงว่าเขาจะตกเป็นเป้าของการถูกทำร้าย ปาเวลตอบว่า “...ฉันจะต้องทำ แม่ต้องพยายามเข้าใจนะ มันเป็นความสุขของฉัน...” “...แม่อาจจะดีใจมากกว่าเป็นทุกข์เป็นร้อนนะ เมื่อไหร่หนอ เราถึงจะมีแม่ที่ส่งลูกชายไปเผชิญกับความตายได้ด้วยใบหน้าอันยิ้มแย้ม?...” (หน้า ๒๓๓)^๑ เมื่อเปลาเกยาตอบโต้ว่า ด้วยความหวังของนางเกิดขึ้นจากความรัก “...มีความรักอยู่ชนิดหนึ่งที่คอยกัดกันคนไว้ไม่ให้ทำในสิ่งที่ตนต้องการจะทำ...” “อย่า, ปาชา” “...แม่เข้าใจ-แก่ไม่สามารถทำอย่างอื่นได้-เพื่อสหายของแก...” “...ไม่ใช่เพื่อสหายที่แม่ว่าห rokok แต่เพื่อตัวฉันเองต่างหาก...” (หน้า ๒๓๔)

อย่างไรก็ตาม ความแข็งแรงแรงและความแน่วแนในจุดมุ่งหมายของชีวิตมีส่วนทำให้การแสดงออกของปาเวลหลายครั้งขาดความยืดหยุ่นแข็งกระด้างและฮึกเหิม บ่อยครั้งที่สะท้อนความคิดเห็นของเขามีลักษณะเป็นคำสอนที่ยัดเยียด ปาเวลจะเป็นเหมือนศาสดาผู้สามารถคาดการณ์อนาคตได้ในฉากการดำเนินคดีในศาลเป็นตัวอย่งที่เห็นได้ชัด ปาเวลต้องการชี้แนะแนวคิดทางการเมืองเพื่อให้การศึกษาแก่มวลชนและต้องการสร้างศรัทธาความเชื่อมั่นให้มวลชนประจักษ์ด้วยการพลีชีวิตเป็นเครื่องสังเวย เขาประกาศอย่างองอาจว่า “...ในฐานะที่เป็นสมาชิกผู้หนึ่งของพรรค ข้าพเจ้ารับรู้แต่เพียงการตัดสินใจที่ผ่านโดยมติของพรรคของข้าพเจ้าเท่านั้น...” (หน้า ๕๗๕) “...เราเป็นปฏิปักษ์ต่อสังคมนี; สังคมที่พวกท่านซึ่งเป็นตุลาการถูกออกคำสั่งปัญหามาให้มีหน้าที่พิทักษ์รักษาผลประโยชน์ของพวกมัน; เราเป็นศัตรูที่ไม่มีการประนีประนอมของมันและระหว่างเรากับท่าน ทั้ง ๒ ฝ่ายย่อมไม่มีวันที่จะปรองดองกันได้เลยตราบนานตราบนานเราจะมิมีชัยชนะในการต่อสู้ และเราชนชั้นกรรมาชีพก็จักต้องมีชัยชนะ (หน้า ๕๗๘) ...ลัทธิสังคมนิยมจะเข้ายึดโลกซึ่งพวกท่านทำลายพินาศแล้วนี้แล้วสร้างมันขึ้นใหม่ให้เป็นโลกอันไพศาลยิ่ง ที่มีเอกภาพเป็นอันหนึ่งอันเดียวและก็ไม่มีการกระทำของท่านอันใดดอกที่จะยับยั้งมันไว้ได้...” (หน้า ๕๘๑) ปาเวลจึงเป็นตัวละครที่

^๑ ข้อความที่ยกมาประกอบตลอดทั้งบทความนำมาจากสำนวนแปลของ จิตร ภูมิศักดิ์ ซึ่งจัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ดอกหญ้า (๒๕๒๑) ตามที่อ้างไว้ในเชิงอรรถหมายเลข ๓

ขาดความมีชีวิตและเลือดเนื้อ พัฒนาการความเปลี่ยนแปลงของเขาจึงไม่แจ่มชัดเหมือนตัวละครผู้เป็นแม่ เขาเป็นเสมือนผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์และเป็นกระบอกเสียงแห่งอุดมการณ์ที่พยายามโฆษณาชวนเชื่อเพื่อโน้มน้าวมวลชนให้เห็นด้วยกับแนวทางแห่งพรรค อย่างไรก็ตามความสามารถทางศิลปะของกอร์คิและการที่กอร์คิเป็นส่วนหนึ่งของผู้เข้าร่วมทำสงครามชนชั้นในหนังสือแทนการเป็นเพียงผู้สังเกตการณ์จากภายนอก ผู้อ่านแทบจะไม่มีทางเลือกมากนักต่อแนวทางการเมืองที่กอร์คินำเสนอ และผู้อ่านจำนวนไม่น้อยก็ถูกโน้มน้าวให้มีความคิดเห็นสอดคล้องหรือคล้อยตามไปกับปาเวลดด้วย

ความสำเร็จของนวนิยายเรื่อง “แม่” อยู่ที่ความสามารถของกอร์คิในการสร้างความเป็นเอกภาพระหว่างความงามแห่งชีวิตกับความงามทางศิลปะ ความกลมกลืนระหว่างอุดมการณ์ทางการเมืองกับความเป็นจริงในสังคมที่ดำรงอยู่ เรื่องราวดังกล่าวสะท้อนผ่านประสบการณ์และพัฒนาการความเปลี่ยนแปลงในเส้นทางชีวิตของเปลาเกยาผู้เป็นแม่ การเรียนรู้ถึงพลังอำนาจของชนชั้นคนงานและความเชื่อมั่นในอนาคต ทำให้การต่อสู้ของนางเต็มไปด้วยความหวังและความฝัน แต่ความพ่ายแพ้ที่เกิดขึ้นในท้ายที่สุดเป็นผลจากการประสานที่ไม่ลงตัวระหว่างสถานการณ์ทางประวัติศาสตร์กับการเคลื่อนไหวปฏิวัติ แต่ในฐานะผู้แทนของชนชั้นผู้ถูกกดขี่ โศกนาฏกรรมของ “แม่” ไม่ได้สูญเปล่า อย่างน้อยที่สุด “แม่” ได้สะท้อนให้เห็นถึงพลังปฏิวัติที่กำลังเติบโตและพัฒนาการความเปลี่ยนแปลงของเหล่าสามัญชนผู้เริ่มต้นจากการหลับใหล และต่างตระหนักถึงความจำเป็นของตนเองและบทบาทของพวกเขาในฐานะเป็นผู้จะผลักดันการเปลี่ยนแปลงสังคม

นอกจากนี้ แนวคิดหลักที่สำคัญอีกประการหนึ่งของหนังสือเกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้งในชีวิตรหว่างความต้องการส่วนบุคคลกับผลประโยชน์ของส่วนรวมที่สะท้อนผ่านเรื่องราวของตัวละครอื่น ๆ แม้จะจบลงด้วยแนวความคิดว่างานเพื่อส่วนรวมจะมีชัยชนะเหนือชีวิตและความต้องการส่วนบุคคล แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า บ่อยครั้งที่ความเจ็บปวดและการเสียสละของปัจเจกบุคคลจากการต่อสู้เพื่อเอาชนะตนเองมักมีลักษณะเป็นภาพนามธรรมอย่างกว้าง ๆ และหลายตอนแทบจะไม่มีรายละเอียดที่เป็นภาพด้านลึกให้เห็นอย่างชัดเจน ความศรัทธาเชื่อมั่นในสังคมนิยมที่ค้นพบและความหวังแห่งอนาคตได้ทำให้นักปฏิวัติทุกคนต่างยืนหยัดต่อสู้เพื่อเอาชนะอุปสรรคความยากลำบากนานัปการ บ้างยอมสละชีวิตตนเอง บ้างยอมสูญเสียคนรักและครอบครัว และบ้างยอมสละความสุขสบายด้วยการมีชีวิตที่ยากเข็ญร่วมกับมวลชน แม้ภาพการเคลื่อนไหวต่อสู้ของนักปฏิวัติดังกล่าวจะดูสูงส่ง งดงาม และน่าเทิดทูน แต่ก็มีลักษณะเป็นภาพด้านเดียว บ่อยครั้งที่ความคิดเห็นของพวกเขาเกี่ยวกับการต่อสู้และวันเวลาข้างหน้ามักเป็นการแสดงอารมณ์โหวตซึ่งไม่สอดคล้องกับสภาวะความเป็นจริงที่ดำรงอยู่ ความขัดแย้งและการต่อสู้

ภายในตัวของ “แม่” อาจจะมีข้อยกเว้นบ้าง แต่หลายครั้งผู้อ่านก็สังเกตเห็นได้ว่าบางครั้ง “แม่” ก็ยอมจำนนต่อแนวทางการเมืองอย่างง่ายดาย เป็นต้นว่า “แม่” ไม่เห็นด้วยกับการที่เพื่อนของปาเวลจะฆ่าคนเพราะเขาไม่มีทางเลือก ทั้งบุคคลที่ตกเป็นเหยื่อก็คือชนชั้นผู้กดขี่ แต่ “แม่” ก็สลัดความรู้สึกขัดแย้งได้สำเร็จหลังจากที่ปาเวลชี้ว่า “...ถ้าแม่มองเห็นว่ามันเลวทรามต่ำช้าและน่าอัปยศสักเพียงใดแล้วละก็ แม่คงจะเข้าใจสัจธรรมที่พวกเรากำลังต่อสู้ช่วงชิงอยู่นี้ได้แจ่มชัดทีเดียว แม่จะเห็นได้ทีเดียวว่ามันดีงามและยิ่งใหญ่สักเพียงใด...” (หน้า ๒๕๔)

ในเวลาต่อมา “แม่” ได้กลายเป็นผู้ปฏิบัติงานปฏิวัติที่แข็งขัน อีกทั้งยังตีความค่ากับความสัมพันธ์ฉันสหായร่วมอุดมการณ์และชื่นชมกับชีวิตของเหล่านักปฏิวัติผู้ยอมเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อส่วนรวม ผู้อ่านอาจตั้งคำถามว่าในกรณีที่มีการต่อสู้ต้องจบด้วยการเข่นฆ่าและความรุนแรง นักปฏิวัติจะมีสำนึกผิดชอบต่อการกระทำของเขาอย่างน้อยเพียงไร กอริคิไม่ได้ตอบปัญหาดังกล่าวอย่างชัดเจนและหลีกเลี่ยงที่จะอภิปรายให้เห็นถึงแก่น แม้ความขัดแย้งภายในใจของอันโดรสหายร่วมอุดมการณ์ของปาเวลเกี่ยวกับการฆ่าคนอาจจะให้คำตอบแก่ผู้อ่านได้ แต่เขาก็หลีกเลี่ยงที่จะพูดถึงปัญหาของมโนธรรม ความรุนแรงและการฆ่าฟันดูเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบโดยเฉพาะกับชนชั้นกดขี่ อันโดรกล่าวไว้ว่า “...เพื่อสหายของผมและอุดมการณ์ของเรา ผมทำได้ทุกอย่างไม่ว่าอะไร...ผมอาจฆ่าได้แม้กระทั่งลูกในไส้ของผมเอง... เราถูกบังคับให้จำต้องเกลียดชังบางคนก็เพื่อเร่งรัดการมาถึงยุคสมัยที่เราจะสามารถรักคนได้ทุกทุกคน เราต้องกวาดล้างทุกคนไม่ว่าใครที่ขัดขวางทางก้าวหน้าของเราออกไป ไม่ว่าใครที่เอาประชาชนไปขายเป็นเงินตราเพื่อเกียรติยศหรือความมั่นคงของตนเอง...” (หน้า ๒๕๖) การปฏิวัติหรือวิธีการอันรุนแรงเพื่อจะบรรลุเป้าหมายจึงอาจทำให้ผู้อ่านบางกลุ่มไม่อาจยอมรับแนวทางปฏิบัติดังกล่าวได้

แม้นวนิยายเรื่อง “แม่” จะมีลักษณะเป็นนวนิยายเพ้อฝัน (Utopian novel) แต่ความคิดการเมืองและเรื่องราวการต่อสู้เพื่ออนาคตที่ดีงามซึ่งสะท้อนผ่านความหนักแน่นจริงจังของตัวละครต่าง ๆ โดยเฉพาะเปลาเกยาและปาเวลซึ่งเป็นตัวละครเอกมีส่วนทำให้นวนิยายมีลักษณะสมจริง การต่อสู้และการกระทำที่สะท้อนความเชื่อในอุดมการณ์ปฏิวัติและความเด็ดเดี่ยวและความแข็งแกร่งของวิญญาณการต่อสู้ของตัวละครเอกดังกล่าว ตลอดจนการบรรยายถึงความหวังและความใฝ่ฝันถึงภาพอนาคตที่ดีงามและอื่น ๆ ได้ทำให้จินตนาการและความคาดหวังของเหล่านักปฏิวัติซึ่งเป็นนามธรรมที่ห่างไกลกลายเป็นรูปธรรมที่ใกล้ชิดกับทัศนคติและสภาวะความเป็นจริงที่ดำรงอยู่ระบบกดขี่และความเลวร้ายที่พวกเขาต่างเกลียดชังและต่อต้านจึงแจ่มชัดในความคิดของผู้อ่าน ความชิงชังเคียดแค้นต่อระบบสังคมอันกดขี่จึงกลายเป็นพลังและแรงบันดาลใจที่ทำให้ภาพอนาคตแห่งสังคมนิยมและชัยชนะแห่งการปฏิวัติดูอยู่แค่เอื้อม ปัจจุบันกับอนาคตที่ถูกเชื่อมร้อยเข้าด้วยกัน

อย่างงดงามดังกล่าวมีส่วนทำให้นวนิยายเรื่อง “แม่” เป็นเสมือนนวนิยายแห่งความหวังและความจริงบนเส้นทางการต่อสู้ ผู้อ่านที่มีทัศนะทางการเมืองใกล้เคียงกันจะชื่นชอบงานประพันธ์เรื่องนี้อย่างมาก ส่วนผู้อ่านทั่วไป “แม่” อาจเป็นเพียงนวนิยายการเมืองที่น่าสนใจเล่มหนึ่งเท่านั้น และผู้อ่านอีกจำนวนไม่น้อยก็ไม่อาจยอมรับแนวความคิดการเมืองว่าด้วยอุดมการณ์ปฏิวัติและบทบาทของชนชั้นคนงานทางประวัติศาสตร์ในการเป็นผู้เปลี่ยนแปลงสังคมตามที่ออร์คีถ่ายทอดผ่านปาเวลและแม่ได้

แนวความคิดหลักทั่วไปของวรรณกรรมแนวทางพรรคคือต้องสะท้อนให้เห็นบทบาทและอิทธิพลของการต่อสู้ทางชนชั้นไม่โดยตรงก็โดยอ้อม เพื่อให้ผู้อ่านโดยเฉพาะชนชั้นกรรมาชีพตระหนักถึงบทบาทความสำคัญของพวกเขาในการต่อสู้ทำสงครามทางชนชั้นและเกิดความรู้สึกร่วมกับชีวิตของตัวละครในเรื่อง ต้องชี้ให้เห็นภาพของอนาคตหรือสังคมคอมมิวนิสต์และเน้นวีรกรรมของพรรคตลอดจนต้องปลุกเร้าและให้การศึกษาแก่ประชาชนตามอุดมการณ์สังคมนิยม ทัศนะความเห็นของผู้ประพันธ์ต้องมีลักษณะชี้แนะและมีบทบาทเป็นกองหน้าแห่งการต่อสู้ทางวัฒนธรรมของชนชั้นกรรมาชีพ ผู้ประพันธ์ต้องเป็นหรือพยายามที่จะตัดแปลงตนเองให้เป็นส่วนหนึ่งของชนชั้นกรรมาชีพ นวนิยายเรื่อง “แม่” มีลักษณะสอดคล้องกับแนวความคิดดังกล่าวอยู่มาก แนวความคิดทางการเมืองของออร์คีผู้ประพันธ์ซึ่งมีประสบการณ์ร่วมในการเคลื่อนไหวต่อสู้ได้สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนผ่านเรื่องราวของปาเวลและแม่ ทัศนคติและแนวทางการปฏิบัติทุกอย่างของเหล่านักปฏิวัติในหนังสือไม่ว่าจะเป็นปัญญาชน มวลชน คนงาน หรือชาวนา จึงต่างมีแนวทางการเมืองและทัศนะชนชั้นเป็นแรงผลักดันทั้งสิ้น สุนทรพจน์ของปาเวลในศาลนับเป็นจุดสำคัญตอนหนึ่งของเรื่อง เพราะเป็นการประกาศสังคมนิยมทางการเมืองและการไม่ประนีประนอมในการต่อสู้ทางชนชั้น

เปลากยาผู้เป็นแม่ก็ตระหนักถึงความหมายอันสำคัญแห่งการต่อสู้ทางชนชั้น เพราะขณะที่ปาเวลกำลังพูดถึงความชอบธรรมของอันใดที่จะฆ่าชนชั้นผู้กดขี่ “...แม่ลุกขึ้นสะเทือนใจอย่างลึกลับ เข้มไปด้วยความปรารถนาที่จะให้ไฟที่กำลังกรุ่นระอุอยู่ในทรวงอกของนางนั้นได้รวมเข้ากับไฟภายในดวงใจของลูกและบังเกิดเป็นเปลวไฟอันร้อนแรงยิ่งใหญ่อดงามเพียงขึ้น...” (หน้า ๒๕๔) และต่อมาขณะที่นางถูกทุบและเค้นคอจนเข้าของนางอ่อนเปลี้ยแทบทรนกายไว้ไม่อยู่ “...ความปวดร้าวระดมกันเข้ามาทิ่มแทงนางราวกับเข็มลึกลับเล่มจนนางรู้สึกเสียวสยองไปทั้งตัว ร่างกายของนางหนักตื้อและเซซวนแฮด ๆ อย่างหมดทางช่วย แต่ดวงตาของนางยังหาสูญสิ้นประกายอันจรัสจ้าของมันไม่ มันสอดส่ายไปประสานกับดวงตาคู่อื่น ๆ ซึ่งทุกคู่ล้วนแต่คุ้ยด้วยเปลวไฟที่สว่างสุกใสและอาจหาญอย่างที่น่างศุขรู้จักและสุดแสนรัก...” นางยังตะโกนคำขวัญอันปลุกเร้าว่า “ต่อให้เลือดนองแผ่นดินก็ไม่มีวันลบล้างสังคมนิยมได้หรอก” นอกจากนี้ ความยากลำบากทางกายของตัวละครซึ่งกำลังพูดถึงความกดขี่และการต่อสู้ ตัวละครคนหนึ่งปฏิเสธที่จะรับผ้าห่มป้องกันความหนาวเย็นเพราะเขามีไฟปฏิวัติในใจที่ให้ความอบอุ่นเพียงพออยู่แล้ว เป็นต้น กรรมกรหญิงคนหนึ่งในกรุงเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก

กล่าวว่า หลังจากอ่านเรื่อง “แม่” แล้ว เธอได้ทုံมเหชีวิตตนเองให้กับการต่อสู้เพื่อสังคมใหม่มากขึ้น และกรรมกรจำนวนไม่น้อยเห็นว่าเรื่องราวของเปลาเกยาคือเรื่องราวที่เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตพวกเขาเอง

มีข้อสังเกตที่น่าสนใจประการหนึ่งคือ ก่อน ค.ศ. ๑๙๐๕ งานประพันธ์ของกอร์คิเป็นที่นิยมอ่านกันมากในหมู่ปัญญาชนและกลุ่มชนชั้นสูง กอร์คิเป็นหนึ่งในจำนวนนักเขียนคนโปรดของผู้คนเหล่านี้ แต่หลังการปฏิวัติ ค.ศ. ๑๙๐๕ งานประพันธ์ของกอร์คิแทบจะไม่เป็นที่สนใจมากนักและแทบไม่ได้รับการจัดพิมพ์อีก สำนักพิมพ์และผู้จัดจำหน่ายต่างให้ความเห็นว่า “...สำหรับสาธารณชนแล้ว กอร์คิได้ตายไปจากบรรณพิภพ และการจัดพิมพ์งานประพันธ์ของเขาคือเงินทุนที่สูญเปล่า” อย่างไรก็ตาม กอร์คิในเวลาต่อมาเริ่มมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักและเป็นที่ยอมรับในหมู่ผู้คนที่มียศได้ต่ำ เช่น กลุ่มคนงานและพ่อค้า ย่อย ความนิยมที่มีขึ้นส่วนหนึ่งเป็นเพราะงานประพันธ์ของกอร์คิหลัง ค.ศ. ๑๙๐๕ มักตีพิมพ์เป็นตอน ๆ ตามนิตยสารวรรณกรรมราคาถูก เช่น นิตยสาร *Znanie* ซึ่งมียอดจำหน่ายแต่ละครั้งประมาณ ๘๑,๐๐๐ ฉบับและราคาจำหน่ายฉบับละ ๑ รูเบิล นิตยสารราคาถูกเหล่านี้สามารถแพร่กระจายไปสู่ผู้อ่านในวงกว้างและมักเป็นที่นิยมอ่านกันมากในกลุ่มกรรมกรหรือผู้มีรายได้น้อย นวนิยายเรื่อง “แม่” ของกอร์คิได้รับการจัดพิมพ์ในนิตยสาร *Znanie* ด้วยเช่นกัน

อิทธิพลของ “แม่”

ใน ค.ศ. ๑๙๐๗ ขณะที่การประชุมใหญ่ผู้แทนพรรคครั้งที่ ๕ ที่กรุงลอนดอนในปลายเดือน พฤษภาคมกำลังเริ่มขึ้นและนวนิยายเรื่อง “แม่” กำลังอยู่ระหว่างการจัดพิมพ์ กอร์คิได้มีโอกาสพบเลนินที่กรุงลอนดอน เลนินกล่าวชมว่า “แม่” เป็นหนังสือที่มีความสำคัญที่สุดเนื่องจากคนงานจำนวนมากที่ไม่ค่อยที่เข้าร่วมการต่อสู้เคลื่อนไหวปฏิวัติอย่างไร้จิตสำนึกต่างเริ่มเข้าใจความหมายของการต่อสู้ภายหลังจากที่เริ่มอ่าน “แม่” แล้ว” หนังสือจึงมีบทบาทอันยิ่งใหญ่ในด้านการยกระดับความรู้และให้การศึกษาเพื่อสร้างจิตสำนึกทางการเมืองของชนชั้นคนงานและโน้มน้าวให้พวกเขาเข้าร่วมในการเคลื่อนไหวโค่นล้มระบบซาร์

^๔ ในเวลาต่อมา กอร์คิได้แสดงทัศนคติต่อความเห็นของเลนินให้เพื่อนฟังว่า “ผมขอบคุณคำชมของเลนิน แต่ก็ต้องยอมรับว่า รู้สึกตะขิดตะขวงใจอยู่บ้าง การถือเอางานเขียนของผมเป็นเหมือนประกาศแถลงการณ์คณะกรรมการพรรคในการเรียกร้องเพื่อโค่นล้มระบบซาร์ ไม่เหมาะสมเสียเลย คุณก็รู้ ในงานเขียนชิ้นนี้ผมพยายามจัดการกับปัญหาบางอย่างที่ใหญ่มากและยากแสนยากด้วย นั่นคือการให้เหตุผลเกี่ยวกับความโหดเหี้ยม การลอบสังหารและสังหารในระหว่างการเกิดปฏิวัติ คุณย่อมรู้ว่ามันเป็นปัญหาทางด้านคุณธรรมที่ใหญ่มาก ...ไม่มีทางเป็นไปได้ที่จะคิดไปในการทำงานว่า บางทีการเข่นฆ่ากันเช่นนั้นได้ทำให้อุดมการณ์อันศักดิ์สิทธิ์ต้องแปดเปื้อนไป...” ดูรายละเอียดใน Bertream D. Wolfe, “V.I. Lenin and Maxim Gorky: Study of Stormy Friendship” in *Society and History: Essays in Honor of Karl August Wittfogel*. ed. by G.L. Ulmen pp. 281-306. (The Hague: Mouton Publishers, 1987).

ทัศนะของเลนินดังกล่าวอาจตีความได้ ๒ ประการ ประการแรก หลังการปราบปรามของการปฏิวัติรัสเซีย ค.ศ. ๑๙๐๕ การเคลื่อนไหวปฏิวัติตกต่ำอย่างมาก นักปฏิวัติจำนวนมากถูกจับกุมและกวาดล้างและบางส่วนลี้ภัยไปนอกประเทศหรือหยุดการเคลื่อนไหว รัสเซียระหว่าง ค.ศ. ๑๙๐๖-๑๙๑๔ ถือเป็นช่วงกระแสต่ำของการเคลื่อนไหวปฏิวัติ นวนิยายเรื่อง “แม่” จึงกลายเป็นเครื่องมือจัดตั้งทางการเมืองและความคิดเพื่อปลุกเร้าให้ความหวังและกำลังใจแก่กรรมกรและผู้ปฏิบัติงานพรรคเพื่อจะยืนหยัดฝ่าคอยการต่อสู้ครั้งใหม่ แนวทางการปฏิบัติงานและศรัทธาความเชื่อมั่นในพรรคที่ปรากฏในหนังสือจึงเป็นการตีความทางความคิดและการเสริมสร้างความเชื่อมั่นในอุดมการณ์ปฏิวัติให้แก่ผู้อ่าน ขณะเดียวกันเนื้อหาที่สะท้อนเรื่องราวของเหตุการณ์ในช่วงเวลาอันแน่นอนของประวัติศาสตร์เมื่อคลื่นระลอกแรกของการปฏิวัติได้เริ่มกระหน่ำซัดแผ่นดินรัสเซีย ภาวะการต่อสู้อันแหลมคมซึ่งไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ระหว่างชนชั้นคนงานกับชนชั้นปกครองได้ทำให้นักปฏิวัติต่างตระหนักถึงบทบาทและพลังอำนาจของชนชั้นกรรมาชีพในฐานะผู้มีภารกิจทางประวัติศาสตร์เหมือนกับที่นิโคไลได้กล่าวว่า “...(กรรมกร) เป็นคนวิเศษจริง ๆ แข็งแรงก็เท่านั้น ปราดเปรียวและกระหายที่จะเรียนรู้ก็เท่านั้น มองดูพวกนี้แล้วอดคิดไม่ได้ว่าสักวันหนึ่งข้างหน้ารัสเซียจะเป็นประเทศที่เป็นประชาธิปไตยที่สุดในโลก...”

ประการที่ ๒ นวนิยายเรื่อง “แม่” ชี้ให้เห็นบทบาทความสำคัญของงานศิลปะที่เป็นอาวุธแห่งการปฏิวัติ หรือเป็นเครื่องมืออันมีประสิทธิภาพในการต่อสู้ทางชนชั้น ทั้งยังสะท้อนแนวทางการสร้างสรรค์งานศิลปะวัฒนธรรมปฏิวัติที่สอดคล้องกับงานนิพนธ์ *Party Organization and Party Literature* ของเลนินใน ค.ศ. ๑๙๐๕ ว่าด้วยพันธะและภาระหน้าที่ของนักเขียนและบทบาทของงานวรรณกรรมที่ต้องขึ้นต่อองค์กรจัดตั้งแห่งพรรค นวนิยายเรื่อง “แม่” ได้นำชนชั้นกรรมาชีพให้ก้าวขึ้นมา มีบทบาทสำคัญในโลกหนังสือและนำไปสู่การเกิดวรรณกรรมแห่งชนชั้นแรงงานขึ้น ในจดหมายเปิดผนึกของกลุ่มกรรมกรแห่งกรุงเซนต์ปีเตอ์สเบิร์กที่เขียนถึงกอร์คิโน ค.ศ. ๑๙๒๖ เนื้อความตอนหนึ่งกล่าวว่า ปาเวลได้สร้างภาพลักษณ์ภาพแรกของคนงานให้ปรากฏขึ้นในวงวรรณกรรมรัสเซีย เขาเป็นผู้แทนชนชั้นกรรมาชีพที่ประสานความรู้สึกนึกคิดของชนชั้นที่ต่ำต้อยให้เข้ากับอุดมการณ์การเมืองที่ไม่เพียงจะบดขยี้ทำลายสภาวะกดขี่อันเลวร้ายของชนชั้นกรรมาชีพให้สูญสิ้นลงเท่านั้น แต่ยังได้ปลดโซ่ตรวนและพันธนาการแห่งการกดขี่และนำไปสู่ความเป็นอิสระภาพของมนุษยชาติทั้งมวลด้วย

“แม่” เป็นหนึ่งในหนังสือเล่มโปรดของเลนินและเป็นนวนิยายที่มีผู้คนทั่วโลกนิยมอ่าน “แม่” ฉบับภาษารัสเซียมียอดจำหน่ายกว่า ๗ ล้านเล่มและจัดพิมพ์มากกว่า ๒๐๐ ครั้ง และในฉบับแปลภาษาต่าง ๆ ก็ได้รับการจัดพิมพ์กว่า ๓๐๐ ครั้ง ฉบับแปลภาษาไทยก็มีถึง ๓ ส่วน

วารสารราชบัณฑิตยสถาน

ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๒ เม.ย.-มิ.ย. ๒๕๕๖

สัจชัย สุวังบุตร

๒๓๗

และมีจำนวนพิมพ์กว่า ๒๐,๐๐๐ เล่ม^๔ ความตื่นตัวประทับใจในปาเวลและแม่ทำให้คนงานและผู้อ่านจำนวนมากเรียกร้องให้กอร์คีเขียนเรื่องราวของปาเวลต่อ กอร์คีเองตั้งใจจะเขียนภาค ๒ ของ “แม่” โดยใช้ชื่อหนังสือว่า *Son* ซึ่งมีเนื้อหาว่าด้วยชีวิตเนรเทศของปาเวล เรื่องราวของการหลบหนีและเข้าร่วมในการปฏิวัติ ค.ศ. ๑๙๐๕ เป็นที่เข้าใจกันว่าในการพบกับเลนินอีกครั้งใน ค.ศ. ๑๙๐๘ เลนินจะยื่นเคยกอร์คีให้เขียนงานประพันธ์ที่มีเนื้อหาเช่นเดียวกับ “แม่” ขึ้นอีกเล่มหนึ่ง ศรีทธาและความนิยมชมชอบของเลนินต่อกอร์คีและการสนับสนุนอย่างแข็งขันดังกล่าวมีส่วนทำให้กอร์คีตั้งปณิธานจะเขียนเรื่อง *Son* ขึ้น แต่ปัญหาสุขภาพและหน้าที่การงานอันหนักของกอร์คีในเวลาต่อมา รวมทั้งการเก็บหลักฐานข้อมูลที่ไม่เพียงพอทำให้กอร์คีล้มเลิกความตั้งใจลง แต่แม่จะไม่มีภาค ๒ “แม่” ก็ยังคงเป็นนวนิยายแห่งอุดมการณ์สังคมนิยมที่จับใจไม่เฉพาะแต่คนงานรัสเซียเท่านั้น แต่ยังรวมถึงคนงานทั่วโลกด้วย นอกจากนี้จะได้รับการจัดพิมพ์ครั้งแล้วครั้งเล่าในประเทศต่าง ๆ “แม่” ยังถูกนำมาสร้างเป็นภาพยนตร์และละครเวทีอีกบ่อยครั้ง

^๔ ศรีบูรพาแปล “แม่” ภาคแรกโดยจัดพิมพ์เป็นตอน ๆ ในหนังสือ “ปิตุภูมิ” ราว พ.ศ. ๒๕๐๐ ต่อมา สำนักพิมพ์บุษกาบรรณซึ่งมีวัตถุประสงค์จะจัดพิมพ์วรรณคดีต่างประเทศที่แปลเป็นภาษาไทยออกเผยแพร่ ได้รวบรวมพิมพ์เป็นรูปเล่มครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๕๐๑ แต่นวนิยายเรื่อง “แม่” ก็แพร่หลายในวงจำกัด ในปลาย พ.ศ. ๒๕๑๖ ชมรมหนังสือ “ดาวเรือง” ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจัดพิมพ์ฉบับแปลของศรีบูรพาอีกครั้งหนึ่งโดยมีจุดมุ่งหมายจะเผยแพร่ให้กว้างขวาง นอกจากนี้แล้ว ความตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนโดยเฉพาะปัญญาชน นิสิต นักศึกษา อันสืบเนื่องจากเหตุการณ์เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ความสนใจของนักศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดสังคมนิยมที่เริ่มแพร่หลายในมหาวิทยาลัย รวมถึงบทบาทของ “กลุ่มวรรณกรรมเพื่อชีวิต” ซึ่งก่อตั้งใน พ.ศ. ๒๕๑๕ ตลอดจนการจัดพิมพ์และทำหนังสือหรือนิตยสารที่มีเนื้อหาสาระทางการเมืองและสังคมก็มีส่วนทำให้วรรณกรรมแนวประชาชนหรือแนวคิดสังคมนิยมเป็นที่สนใจและกล่าวถึงกันอย่างกว้างขวางในหมู่ปัญญาชน นวนิยายเรื่อง “แม่” ของชมรมหนังสือ “ดาวเรือง” จึงได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่น และใน พ.ศ. ๒๕๑๗ ก็จัดพิมพ์เป็นครั้งที่ ๓ ในต้น พ.ศ. ๒๕๑๘ “แม่” ภาคสมบูรณ์จากการแปลของวิริยาภา (นามปากกาของชลธิรา สัตยาวัดหนา) ก็ได้รับการจัดพิมพ์เป็นครั้งแรก และ “แม่” ทั้ง ๒ ภาคกลายเป็นหนังสือขายดีอันดับ ๓ ในหมู่คนหนุ่มสาวตลอดช่วงเดือนมีนาคมถึงเมษายน พ.ศ. ๒๕๑๘

อย่างไรก็ตาม หลังเหตุการณ์ทางการเมืองเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ วรรณกรรมเพื่อชีวิตและหนังสือแนวคิดสังคมนิยมถูกทำลายและกวาดล้าง ปัญญาชนนักเขียนจำนวนมากน้อยต่างหลบหนีภัยทมิฬของอำนาจรัฐไปร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ไทยในเขตป่าเขาตามภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศระหว่างปลาย พ.ศ. ๒๕๑๙-๒๕๒๑ นับเป็นช่วงขัดแย้งทางความคิดทางการเมืองอันแหลมคมในสังคมไทย แต่หลัง พ.ศ. ๒๕๒๑ บรรยากาศตึงเครียดทางการเมืองได้เริ่มผ่อนคลายและปัญญาชนหนุ่มสาวจำนวนมากน้อยซึ่งเสื่อมศรัทธาในอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ก็เริ่มเดินทางกลับเข้าเมือง นโยบายผ่อนคลายของรัฐบาลระหว่าง พ.ศ. ๒๕๒๑-๒๕๒๒ ได้ทำให้บรรยากาศของสิทธิเสรีภาพเริ่มเบิกบานอีกครั้ง ในปลาย พ.ศ. ๒๕๒๑ นวนิยายเรื่อง “แม่” จากสำนวนแปลของจิตร ภูมิศักดิ์ ก็ได้รับการจัดพิมพ์เผยแพร่เป็นครั้งแรก

ต้นแบบวรรณกรรมของพรรค

หลังชัยชนะของการปฏิวัติเดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๙๑๗ รัสเซียเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบสังคมนิยม และเปลี่ยนชื่อประเทศเป็นสหพันธ์สาธารณรัฐสังคมนิยมโซเวียตรัสเซีย (Russian Soviet Federative Socialist Republics–RSFSR) ในช่วงเปลี่ยนผ่านทางสังคมและการเมืองดังกล่าว กอร์คีต่อต้านการยึดอำนาจของพรรคบอลเชวิคและไม่เห็นด้วยกับแนวนโยบายของพรรคคอมมิวนิสต์โซเวียตที่เรียกร้องให้นักเขียนและศิลปินเข้าร่วมโครงการต่าง ๆ ของพรรคตลอดช่วงต้นทศวรรษ ๑๙๒๐ กอร์คีตั้งตนเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาลโซเวียตอย่างเปิดเผย แต่ทางการโซเวียตก็ไม่ได้ดำเนินการใด ๆ กับเขาเพราะกอร์คีเป็นนักเขียนเรื่องนามที่รู้จักกันดีทั้งในและนอกประเทศ รวมทั้งมีความสัมพันธ์อันดีกับวลาดีมีร์ เลนิน ผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์โซเวียต กอร์คีต่อต้านความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสังคมและเชื่อมั่นว่านักเขียนและปัญญาชนเป็นกองหน้าของการเปลี่ยนแปลงในการสร้างสรรค์และรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยทางสังคมได้ ในช่วงระหว่างสงครามกลางเมืองรัสเซีย (ค.ศ. ๑๙๑๘-๑๙๒๑) กอร์คีได้ใช้อิทธิพลและเส้นสายทางการเมืองของเขาสนับสนุนช่วยเหลือนักเขียนให้รอดพ้นจากความอดอยากและการเข่นฆ่าของเชกา (CHEKA) หรือตำรวจลับ บ้านของกอร์คีจึงเป็นเสมือนแหล่งลี้ภัยทางการเมืองของนักเขียน นักหนังสือพิมพ์ ศิลปิน และปัญญาชน ซึ่งที่นี่พวกเขาจะได้รับอาหารและที่พักพิงรวมทั้งอาจได้ทำงานตามความเหมาะสม ในช่วงที่รัฐบาลโซเวียตรณรงค์เรื่องการสร้างวรรณกรรมของชนชั้นกรรมาชีพ กอร์คีปฏิเสธที่จะให้จัดพิมพ์นวนิยายเรื่อง “แม่” เผยแพร่ เพราะเห็นว่านวนิยายเรื่องนี้ไม่เหมาะสมและไม่สอดคล้องกับนโยบายวรรณกรรมแห่งพรรคที่ต้องการให้งานศิลปะและวรรณกรรมเป็นเครื่องมือรับใช้อำนาจเผด็จการของชนชั้นกรรมาชีพ แต่เมื่อเกิดทุพภิกขภัยและความอดอยากใน ค.ศ. ๑๙๒๑ กอร์คียอมให้จัดพิมพ์นวนิยายเรื่องนี้โดยมีเงื่อนไขว่ารายได้ครึ่งหนึ่งต้องนำมาช่วยเหลือประชาชนที่กำลังเดือดร้อนจากสงครามและทุพภิกขภัย

อย่างไรก็ตาม ปัญหาทุพภิกขภัยและความอดอยาก ค.ศ. ๑๙๒๑-๑๙๒๒ และการปราบปรามกบฏครอนสตัดต์ (Kronstadt Revolt) ซึ่งเป็นการลุกฮือของทหารและกะลาสีประจำฐานทัพเรือครอนสตัดต์เพื่อต่อต้านรัฐบาลโซเวียตในเดือนมีนาคม ค.ศ. ๑๙๒๑ โดยรัฐบาลโซเวียตกล่าวหาว่าเป็นแผนก่อการร้ายของฝ่ายรัสเซียขาวและได้ระดมกำลังเข้าปราบปรามอย่างเด็ดขาด ตลอดจนการเสียชีวิตของอะเล็กซานเดอร์ บล็อก (Alexander Blok) และนิโคไล กูมิลอฟ (Nikolai Gumilev) กวีที่มีชื่อเสียงของรัสเซียใน ค.ศ. ๑๙๒๑ ทำให้กอร์คีซึ่งผิดหวังต่อระบอบการปกครองของพรรคคอมมิวนิสต์และถูกกล่าวหาว่าเป็นฝ่ายปฏิปักษ์ปฏิวัติตัดสินใจลี้ภัยออกนอกประเทศในกลาง ค.ศ. ๑๙๒๑ ระหว่าง ค.ศ. ๑๙๒๑-๑๙๒๘ เขาใช้ชีวิตส่วนใหญ่ที่อิตาลีและเยอรมนี แต่การขยายตัวของลัทธิฟาสซิสต์ในอิตาลีและการเติบโตของพรรคนาซีในเยอรมนีทำให้กอร์คีโยกย้ายแผ่นดินบ้านเกิด ในฤดูร้อน ค.ศ. ๑๙๒๘ เขาตัดสินใจกลับมาเยือนสหภาพโซเวียตเป็นช่วงสั้น ๆ และกลับมาเยือนอีก ๔ ครั้งในช่วงเวลาต่อมา

วารสารราชบัณฑิตยสถาน

ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๒ เม.ย.-มิ.ย. ๒๕๕๖

สัญชัย สุวังบุตร

๒๓๙

ใน ค.ศ. ๑๙๓๒ กอว์ตีกกลับมาพักพิงในสหภาพโซเวียตเป็นการถาวร รัฐบาลโซเวียตแถลงข่าวการกลับมาสู่มาตุภูมิของกอว์ตีกอย่างยิ่งใหญ่โดยโฆษณาชวนเชื่อซึ่งนำวาระบอบทุนนิยมที่ฟอนเฟะได้ทำให้บุตรชายของรัสเซียหวนคืนสู่อ้อมอกของมาตุภูมิ ขณะเดียวกันก็มีการยกย่องสตูดิโอกอว์ตีกอย่างมากเพื่อโน้มน้าวเขาให้ขึ้นชอรัฐบาลโซเวียต

ในกลาง ค.ศ. ๑๙๓๒ รัฐบาลโซเวียตจัดตั้งสหภาพนักเขียนแห่งสหภาพสาธารณรัฐสังคมนิยมโซเวียต (Union Writer of the USSR) หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า สหภาพนักเขียนโซเวียต (Union of Soviet Writers) ขึ้นเพื่อให้เป็นหน่วยงานในการกำกับดูแลของพรรคด้านศิลปวัฒนธรรม สหภาพนักเขียนโซเวียตได้จัดประชุมใหญ่ครั้งแรกที่กรุงมอสโกระหว่างวันที่ ๑๗ สิงหาคม ถึง ๒ กันยายน ค.ศ. ๑๙๓๔ วาระสำคัญของการประชุมคือการพิจารณาแนวความคิดเรื่อง “สังคมนิยมแนวสังคมนิยม” (Socialist Realism) เป็นหลักนโยบายวรรณกรรมแห่งพรรคโดยมีสาระสำคัญคือต้องรับใช้และตอบสนองแผนนโยบายทางการเมืองของพรรคคอมมิวนิสต์โซเวียตและขึ้นต่อพันธกิจปฏิบัติตามที่พรรคได้กำหนดไว้ ทั้งยังเป็นอาวุธในสงครามชนชั้น มติสำคัญของการประชุมครั้งนี้คือที่ประชุมได้กำหนดขอบเขตและความหมายของเนื้อหาสังคมนิยมแนวสังคมนิยมที่ว่า ต้องประกอบด้วยบรรทัดฐานทางการเมืองและมีความเป็นเอกภาพระหว่างเนื้อหาการเมืองที่ปฏิบัติกับรูปแบบทางศิลปะที่สมบูรณ์เท่าที่จะทำได้ ต้องสะท้อนหลักนโยบายพรรคและปลุกกระตุ้นทางความคิดทั้งให้การศึกษาเรื่องสังคมนิยม ต้องสะท้อนสังคมนิยมทางประวัติศาสตร์และชี้ให้เห็นพัฒนาการที่ก้าวหน้าของชีวิตและสังคมตามทิศทางของการปฏิบัติ และต้องสะท้อนภาพที่ควรจะเป็นจริงของสังคมนิยมคอมมิวนิสต์และบทบาทการนำของพรรคคอมมิวนิสต์ รวมทั้งตัวละครเอกเป็นผู้ใช้แรงงาน

ในการประชุมครั้งใหญ่นี้ที่ประชุมมีมติเป็นเอกฉันท์ยกย่อง มักซิม กอว์ตีก เป็นบิดาแห่งวรรณกรรมสังคมนิยมแนวสังคมนิยม เพราะนวนิยายเรื่อง “Mother (แม่)” (ค.ศ. ๑๙๐๓) ถือเป็นงานเขียนบุกเบิกเรื่องแรกของวรรณกรรมสังคมนิยมแนวสังคมนิยม และเป็นต้นแบบของวรรณกรรมพรรคที่นักเขียนทุกคนต้องยึดเป็นหลักการและแนวทางการสร้างงานประพันธ์

อย่างไรก็ตาม ก่อนกอว์ตีกถึงแก่กรรมใน ค.ศ. ๑๙๓๖ นั้น หลัง ค.ศ. ๑๙๓๔ กอว์ตีกเริ่มมีความคิดเห็นต่อต้านนโยบายเผด็จการของโจเซฟ สตาลิน (Josepf Stalin) ผู้นำโซเวียตและมีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่มที่คบคิดแผนโค่นอำนาจสตาลิน กอว์ตีกจึงถูกกักบริเวณในบ้านพัก และในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๓๔ บุตรชายของเขาเสียชีวิตอย่างมีเงื่อนงำ ในช่วงบั้นปลายชีวิตกอว์ตีกแทบไม่เป็นข่าวทางสังคม ช่วงก่อนเสียชีวิตไม่นานนักกอว์ตีกให้ความคิดเห็นกับวลาดีมีร์ เดนิตสกี (Vladimir Denitsky) สหายและผู้เขียนชีวประวัติของเขาเกี่ยวกับนวนิยายเรื่อง “แม่” ว่า หากทบทวนและประเมินคุณค่าของนวนิยายเรื่องนี้อีกครั้ง เขาเห็นว่า “แม่” เป็นหนังสือที่ไม่น่าสนใจและขาดความประณีตทางวรรณศิลป์

บรรณานุกรม

ประทีป นวทัศน์. “๘๐ ปีเรื่อง “แม่” ที่มีปัญหา”, *ถนนหนังสือ*. ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๑ (พฤษภาคม, ๒๕๓๐) : ๒๐-๒๕.

สัจฉัย สุวังบุตร. “เซราฟิโมวิชกับธาร์เหล็ก : ประวัติศาสตร์มวลชนจากวรรณกรรม” *อักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*. ๕ : ๒ (๒๕๒๕) : ๘๔-๑๑๒

สุวิมล รุ่งเจริญ. “ความเปลี่ยนแปลงของนวนิยายแปลของไทย”, *อักษรศาสตร์พิจารณา*. ๑๓-๑๔ (มิถุนายน-กรกฎาคม, ๒๕๑๙) : ๓๕-๔๒.

ศัลยา วรรณรักษ์. “คนอ่าน : ความประทับใจและประสบการณ์ร่วม”, *คำกรอง*. ๓:๕ (พฤศจิกายน ๒๕๒๔) : ๑๑-๑๔.

Bertream D. Wolfe, “V.I. Lenin and Maxim Gorky: Study of Stormy Friendship” in *Society and History: Essays in Honor of Karl August Wittfogel*. ed. by. G.L. Ulmen pp. 281-306. (The Hague: Mouton Publishers, 1987).

Brooks, Jeffrey. “Readers and Reading at The End of The Tsarist Era” in *Literature and Society in Imperial Russia 1800-1914* edited by William M. Todd III, pp. 97-150. Stanford: Stanford University Press, 1978.

Figs, Orlando “Maxim Gorky and the Russian Revolution” *History Today*. Vol. 46(6) June, 1996, 16-22.

Mathewson, Refus W, Jr. *The Positive Hero in Russian Literature*. Stanford: Stanford University Press, 1975.

Mirsky, D.S. *A History of Russian Literature*. New York: Vintage Books, 1958.

Wilson Edmund. “Marxism and Literature” in *20th Century Literary Criticism*. edited by David Lodge. London: Longman 1972, 241-253.

The Union Soviet of Writers: Aims, Organization, Activities. Moscow: Progress Publishers, 1981.

Abstract **Mother-the birth of socialist realist novel**
Sanchai Suwangbutra

*Associate Fellow of the Academy of Moral and Political Sciences,
The Royal Institute, Thailand*

MOTHER is a socialist novel written by Maxim Gorky, a Russian writer in 1906. The novel is about the movement of the pre-revolution proletariat of Russian with the focuses on the role of working women on the eve of the Russian Revolution of 1905. It is based on two actual events; the May Day demonstration of workers in Sormovo in 1902 and the subsequent trial of its members. *MOTHER* is considered a turning point of the history of the Russian literature and the beginning of the birth of socialist realist novel. For it tells the story of a mother who walks on the path of her son to socialism and actually works for it. The novel was translated into many European languages, Thai as well, and was also made into a number of films. *MOTHER* is considered as one of the world's classical literature and a masterpiece of socialist propaganda.

keywords: socialist realist novel, Maxim Gorky, socialism